

תוכן המאמר:

- א. ברשיון המלכים סר פחד השבועות וקמה מצות ישוב ארץ ישראל
- ב. פסק להלכה מבעל "אבני נזר" זצ"ל
- ג. שיטת הגה"ק האדמו"ר מאסטראווצע זצ"ל
- ד. יבוא הטוב מכל מקום
- ה. השבועה הייתה רק לזמן של אלף שנים מחורבן ביהמ"ק
- ו. עניין השבועות - דבר האגדה
- ז. הגר"א: השבועה הייתה רק לעלות לבנות בית המקדש
- ח. שנים שנשבעו זה לזה ועבר אחד על שבועתו, מותר גם לשני לעבור
- ט. לסיכום הדברים

תקציר: המחבר מצטט מקורות שונים על השבועה "שלא יעלו בחומה".

מילות מפתח: עליה לארץ ישראל; "שלא יעלו בחומה".

נשאלתי על דבר הקול קורא שנתפרסם בחוצות ירושלים בו כותבים, שאלפיים וחמש מאות הקורבנות שנפלו במלחמת יום הכיפורים יש לראות בזה עונש על עם ישראל שעבר על השבועה "שלא יעלו לארץ ישראל בחומה". מה יש לומר על זה, ואם יש אפשרות אחרת לבאר בשל מה בא אסון גדול כזה, שנפלו כל כך הרבה קורבנות של ישראל.

תשובה: הטעם הנ"ל על הרוגי המלחמה הי"ד, נכתב מפני חסרון ידיעה מה שכתבו גדולי ישראל לפרש העניין של השבועות המבוארות בגמ' כתובות קי"א. בספרי "התקופה הגדולה" כתבתי על עניין זה בכמה מקומות ואני אכתוב פה בקיצור, מ"ש רבותינו גאוני וצדיקי הדור לבאר מאמר זה של השבועות שבגמ' ומה שיש להוסיף בביאור העניין.

א. ברשיון המלכים סר פחד השבועות וקמה מצות ישוב ארץ ישראל

מִן רַבִּינוּ מֵאִיר שְׁמַחָה הֵכָהן זצ"ל מדווינסק, כה הם דבריו:

אולם זה במאה הזאת זרחו קוי אור ע"י גדולי המעש, כמו מונטיפיורי וכיו"ב בהתעוררות רבה, ומהרבנים ר' צבי הירש מטאהרן ור' אליהו מגריידיץ, לבנות ולשכלל ירושלים ולהסיר שוממותיה, כמעט עד כי התרחב הדבר ע"י הנלהבים. ורבנים הרבה עמדו מנגד, ואף אותם שהיה בלבם לקרב את הדבר שמו יד לפה, מפני כי חרדו מהנלהבים שלא יגדישו הסאה, ומהג' שבועות שהשביע לבנות ירושלים (כתובות קיא, א ושיה"ש רבה ב', פסוק השבעתי אתכם בנות ירושלים).

אמנם כעת הסבה ההשגחה אשר באספת הממלכות הנאורות בסאן רעמא, ניתן צו אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל, וכיון שסר פחד השבועות וברשיון המלכים קמה מצות ישוב ארץ ישראל ששקולה כנגד כל מצוות שבתורה (ספרי פ' ראה) - למקומה. ומצוה על כל איש לסייע בכל יכולתו לקיים מצוה זו. ואולי על זה נאמר: "עד מתי תתחמקין" (ירמיה ל"א), ואם ייתן השי"ת ויתרחב הדבר ויגדל ויפרח כשושנה כמו שנגדלו בימי ארתחששתא, אשר היו נתונים תחת פרס, דובא-ניידא (קידושין ע"ב) ואף כעת תחת ממשלת ארץ האי עם בריטניה המתונה - אז בטח הוא עניין העומד ברומן של עולם.

הן אמנם, שאז היו הנביאים בנבואה מן השמים, מחזקים אותם. מי יודע - אולי כמו חרבן הבית השני היה שלא עפ"י הנבואה, (אשר מהאי טעמא כשגלו לא בטלה קדושת הארץ, כדברי נועם של התוספות יו"ט, בעדיות פ' ח', משנה ו') - כן יהיה הנחת אבן פנה שלא עפ"י נביאים וכנטילתו - כך נתינתו. אכן במופלא ממך אל תחקור, כי זה תלוי בהופעת אור אלקי לראות אשר כל עניינים הכלליים וקניינים הציבוריים יהיו על טהרת הקודש והצניעות, וכמו שעשו אנשי כנה"ג.

אבל יהי' איך שיהיה, מצוות ישוב ארץ ישראל לא נפטר מזה, כל מי שבכוחו יעשה זכות מצוה הזאת תגן על עמו ישראל בכל מקומות מושבותיהם להצילן מכל רעה, ועיניהם ועינינו תחזינה בשובו ולישמוע בעת יאמר לציון מלך אלקיך בב"א.

דברי המצפה לראות בתשועת ישראל, חותם פה דווינסקי
מאיר שמחה כהן

הרי לפניך כי רבינו מאיר שמחה זצ"ל פוסק להלכה שבהחלטת סן רעמו סר לגמרי העניין של השבועות מפני שאז ניתן הרשיון של האומות (וכ"כ הרבה גדולים), ואחרי פטירתו נתקבל גם האישור של האומות המאוחדות לאותה החלטה ונתחזק האישור ביתר שאת. וכן הייתה דעת מועצת גדולי התורה בכנס' הגדולה בשנת תרצ"ז, כשדנו על ההצעה לחלק את א"י ובחלק של א"י תקום מדינת ישראל והיו מיעוט קטן מתנגדים ונתקבלה החלטה כהרוב שהסכימו להצעה כמו שיתבאר להלן, והחליטו אז לכלול בתוך התכנית שלהם גם את הצורך להתעסק בעלי' לארץ ולהתיישב בה.

ב. פסק להלכה מבעל "אבני נזר" זצ"ל

בעל ה"אבני נזר" פוסק להלכה שאם נתנה המלכות רשות אין כאן איסור השבועה, בשו"ת "אבני נזר" יו"ד סי' תנ"ו וז"ל:

דבר מה שכתבתי באותו נושאם יותן רשות לכולם לעלות לא יהיה' שבועה, דרש"י פירש "בחומה": יחד ביד חזקה, ואם ברשות אין זה ביד חזקה, וכבודו העיר שבספר "אהבת יונתן" כתב דאפילו ברשות אסור, דברי דרשה הם. ואלף כיוצא בהם לא ידחו דברי רש"י ממקומם. והגאון מוהר"י ז"ל בעצמו לדינא לא היה' זז מפירש"י.

ואשר כתבתי שם דאפשר יחשב פקודה, ה' הכוונה דאולי זה כוונת רש"י, משום דבפ"ק דיומא אלמלא עשיתם עצמיכם כחומה ועלייתם כולכם בימי עזרא כו' ושם פירש כחומה ברשות, דעלי' בימי עזרא ברשות ה', לזאת כתבתי דאפשר יחשב פקודה. מ"מ איך שיהיה' כוונת רש"י הדין מפורש ברש"י דברשות מותר. ומעלתו השמיט מה שכתבתי מפירש"י.

ע"כ.

וראיתי למחבר מפורסם בספרו סימן ט"ז כותב:

והנה באבני נזר יו"ד סימן תנ"ג דחה בשתי ידיים את דברי השואל מספר אהבת יונתן דאפילו ברשות כל העמים חלה השבועה שלא לעלות לא"י יחד, וכל ראייתו אינו אלא מלשון רש"י ז"ל שכתב ביד חזקה ואם הוא ברשות אין זה ביד חזקה, וע"כ כתב שא"א לזוז מפירש"י, ואני תמה והאיך בנה על זה יסוד גדול כ"כ על הלשון שאם הוא ברשות א"א לומר בלשון יד חזקה, לדחות עי"ז דברי הגאון ז"ל ב"אהבת יונתן", ראשית, הרי מקרא מלא כי ביד חזקה ישלחם, מפני ידי החזקה שתחזיק עליו וביד חזקה על כרחם של ישראל וכו' וע"כ נראה ברור כוונת דברי רש"י ז"ל כו' דכשהעלי' ביחד יש להם שמה יד חזקה כלומר התחזקות יתירה.

ע"כ.

פירושו ברש"י הוא דרך דרוש ולא פשט, ודברי ה"אבני נזר" ברורים שביד חזקה הפירוש הפשוט, בלי רשות, וברשות לא נקרא ביד חזקה, ומה שהביא מלשון יד חזקה שבתורה והאריך בזה, תמה אני איך נעלם ממנו לפי שעה מה שאמרו:

לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמם (חולין קלז).

וכ"כ המפרשים דלשון גמרא לחוד ולשון פוסקים לחוד, דהוא כלשון בני אדם, שמפרשים דבריהם כראוי, ואיך אפשר להקשות ולדמות לשון יד חזקה שבתורה, ללשון רש"י בפי' המלים בגמ'. ומה שהעיר שם בסוגיא בפי' המלה בחומה, אעתיק פה מ"ש בביאור לשון הגמ' שם ועל פי זה מתבררים כמה דברים שהעיר שם. בכתובות קיא, א, שלא יעלו ישראל בחומה, כולל שני דברים: א' קהל גדול ביחד וביד חזקה היינו בגדר מלחמה שלא ברשות, אבל ביחידות אין איסור וברשות מותר אפילו קהל גדול. אמנם עיקר הדבר איך זה נכלל בהמלה חומה הפי' ביחד כ"כ האב"נ לעיל מהמבואר ביומא ט. אם עשיתם עצמכם כחומה ועלייתם בימי עזרא כו' ומבואר שחומה היינו עליית כולכם, ורבינו אליקים ביומא שם מפרש, כחמה [כחומה] שהאבנים נקשרות זו בזו. וזהו המובן שפירש"י יחד.

ולפי"ז צריך ביאור מניין לקח רש"י הפי' ביד חזקה הרי מלשון הגמ' יומא י"ל שבחומה הכוונה אפילו שלא ביד חזקה אלא ברשות. ובשהש"ר פי"ב, אם חומה, אילו ישראל העלו חומה מבבל, לא חרב ביהמ"ק בההיא שעתא פעם שני', ובע"כ צריך לפרש חומה במובן כלכם. ולתרץ פירש"י נ"ל היות שהביטוי יעלו בחומה אינו מבורר, ומטעם זה כ' המהרש"א לפרש על בנין החומה, לכן סמך רש"י על מקרא מפורש ביואל ב, ז:

כגיבורים ירצון כאנשי מלחמה יעלו חומה.

הרי מפורש ביטוי זה שאנשי המלחמה עיקר מלחמתם ה' על ערים בצורות חומה לעלות ולהבקיע החומה, ומזה מקור הביטוי בגמ' שלא יעלו בחומה כלומר שלא יעלו במלחמה שלא ברשות ולזה כוון רש"י ביד חזקה. והרד"ל בהערות למדרש שהש"ר (נדפסו בסוף

המדרש ד"ו ולא במקומו) ציין לפסוק זה, ויפה כוון. ומה שהוסיף רש"י ביחד, ברש"י מהדורא קמא מובא בשטמ"ק לכתובות הנוסח: שלא עלו מאליהם ויעלו כולם ביחד בחזקה, כבר ביארתי לעיל שביזמא ושהש"ר מבואר להדיא שהשתמשו בתיבת "כחומה" - היינו כלכם ביחד, שהרי בימי עזרא הי' ברשות, לכן כלל רש"י שני פירושים.

ומצינו במדרש תנחומא (הוצאת בובר) הוספה לדברים ג:

א"ר חלבו כנגד ארבע דברים שלא ידחקו את הקץ וכשיעלו מן הגולה שלא יעלו המונים המונים.

ובהערות שם משער מהלשון שלא יעלו "המונים", שבגמ' הייתה גירסא בהומה בה"א במקום בחי"ת, זה תואר לרעש שאון המון. ויש להעיר מהמבואר בשהש"ר פי"ב ר"ל:

כד הוה חמי לון מצמתין (נאספין באיזה מקום בשוקא) אמר להון בדרון גרמיכון (פזרו עצמכם), אמר להם, בעליהם (לבין שני) לא נעשיתם חומה, וכאן באתם לעשות חומה.

וזו מתאים כג' התנחומא שהכוונה להמון עם, וסגנון זה מצוי בהרבה מקומות במדרש, ויק"ר פל"ג, בארצכם לא הייתם עושים המוניאות המוניאות לע"ז הה"ד וקול המון. ובאיכ"ר כאן, כשבאו להר סיני נעשו כולם המוניא, ובמכילתא נעשו לב אחד (עי' ערוך השלם ע' המוניא), ומבואר שגם המלה "הומינא" משמשת בשני מובנים מלשון המון ומלשון הסכמה בדעה אחת כן המלה חומה יש לה שני מובנים: ביד חזקה, ובמובן הסכם ואחדות וכמ"ש רש"י "יחד ביד חזקה". ואפשר שלשון המדרש שלא יעלו המוני המונים, הוא פי' להמלים שלא יעלו בחומה.

ג. שיטת הגה"ק האדמו"ר מאסטראווע זצ"ל

כשיטת ה"אבני נזר" שבזמן פקודה בטלה השבועה, כן הוא שיטת אחד מגדולי הדור המפורסמים, קדוש עליון, כ"ק אדמו"ר מאסטראווע זצ"ל.

בספרו "מאיר עיני חכמים" מהדורא תנינא דף כו ע"ב:

עוד נראה לי בעניין זה בדברי חז"ל (כדאיתא בויקרא רבא פ' שמיני בסוף הסדר), וז"ל: ואת החזיר, זו אדום, והוא גרה לא יגר. שאינה גוררת מלכות אחריה. ולמה נקרא שמה חזיר, שמחזרת עטרה לבעליה, הה"ד (עובדיה א): ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והייתה לה' המלוכה. שהתנבאו על זה שהנוצרים יכבשו קודם הגאולה את א"י מיד הישמעאלים [נראה כוונתו להמבואר ביחזקאל פל"ב ופל"ח שבאחרית הימים יכבשו הנוצרים את א"י מיד הישמעאלים, כן מבאר המלבי"ם שם]. והם יחזירו לישראל וכמו שראינו שנתקיים עתה בזמנינו, ויש טעם על זה שצריך להיות יד הנוצרים באמצע ולא לישראל יקחוה מיד הישמעאלים בעצמם, והוא לפי שהישמעאלים ידוע שאינם עובדי ע"ז, וכל התפילות והתשבחות שלהם הם רק לד' אחד, והם רגילים הרבה בתפילות לה', וגם יש להם זכות המילה, ואף שאינה בשלמות שהיא בלא פריעה ולא לשמונה ימים רק אחר י"ג שנים, מ"מ קצת זכות הוא להם, כמבואר בזה"ק (וארא לב) שבשביל זכות זה נתן להם הקב"ה א"י בזמן הגלות ע"ש. ולכן אם ישראל היו צריכים לקחת א"י מיד הישמעאלים בעצמם הי' ח"ו קטרוג על ישראל שאינם ראוים ליקח הארץ בידם. לכן סיבב הקב"ה זה שהנוצרים יקחוה מיד הישמעאלים וישראל יקחוה מיד הנוצרים, וזבה לא הי' עוד קטרוג על ישראל, כי הנוצרים אין להם זכות הנ"ל והוא ע"ד שאמרו עמון ומואב טהרו בסימון, וא"ת א"כ מדוע לא הי' הקטרוג על הנוצרים שלא יקחוה מהישמעאלים, הנה על כזה כבר אמרו חז"ל (סוכה נב) שהשטן מניח את או"ה ואינו מתגרה רק בישראל.

ע"כ.

מ"ש "כמו שראינו שנתקיים עתה בזמנינו", בחמש מלים אלו הביע אדמו"ר הקדוש שר התורה חוות דעתו הברורה בהשאלות שנתחבטו לעיל, והם: שהנוצרים יכבשו קודם הגאולה את א"י מיד הישמעאלים. כוונתו למלחמת אנגלי' שכבש לורד אלנבי את א"י מיד התורכים בשנת תרע"ח. והם יחזירו לישראל וכמו שראינו שנתקיים עתה בזמנינו, כוונתו להצרת בלפור שניתנה בשנת תרע"ח (1917) ובשנת תרפ"א (1921) הוחלט ע"י "מעצמות הברית העיקרית" בסן רמו להטיל על בריטניה האחריות לביצועה של הכרזת בלפור (יסוד של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל). ואושרה ע"י חבר הלאומים כתוב שמעצמות הברית הסכימו וכו' לטובת הקמתו של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל כו' ועל ידי כך הוכר הקשר ההיסטורי שבין העם היהודי לארץ ישראל.

בדבריו הביע את דעתו המוחלטת ואמונתו השלימה שכל המאורעות בנוגע לארץ ישראל, המה היו בהשגחה פרטית, ובגזרה מן השמים וכמו שנבאו לנו חז"ל במדרש, שאנגליא תכבוש את הארץ מיד המוסלמים, ואנגליא בהסכמת האומות תחזירה לעם ישראל, ועל זה כתב וכן נתקיים בזמנינו, ולא זכה לראות בהקמת המדינה (כי נפטר בשנת תרפ"ח - עשרים שנה קודם הקמת המדינה). ויש לציין שהוא הי' מיחידי סגולה בדורו שכתב באופן גלוי כזה על הצהרת בלפור בזמנו, וכמו שכתב רבינו מאיר שמחה זצ"ל שר התורה בדורו במכתבו הנ"ל, והוא האדמו"ר מאסטראווע זצ"ל קודש הקדשים ושר התורה בפולניא, ואין בדורנו מי שראוי לחלוק על אלה ארזי הלבנון שכל העולם חרדו לקראתם וחוות דעתם היא דעת התורה האמתית. ומצאתי דבר נפלא שהגה"ק מאסטראווע זצ"ל כוון להמפורש כן בתשובה לרב האי גאון נדפסה בטעם זקנים לר"א אשכנזי דף צב ומובאת ב"אוצר הגאונים" לסנהדרין צז, וז"ל:

לפיכך כשאנו רואים ששלטה אדום בארץ ישראל אנו מאמינים שהתחילה ישועתינו שנא' ועלו מושיעים,

ע"כ. וכמו שהובא לעיל מו"ק"ר מקרא ועלו מושיעים, וכבר בארתי שמלוכות הנוצרים המה נקראים אדום.

וגם על גדול הדור מרן בעל "חפץ חיים" זצ"ל, מעיד בנו בספרו:

"כששמע הסבא קדישא ר' ישראל מאיר הכהן בעל ה"חפץ חיים" את הבשורה (של הצהרת בלפור), ראה כעין אתערותא דלעילא-התעוררות מלמעלה-בעניין הגאולה וקיווה כי הגיעה עת רצון, רק חשש שמא הדורות יקלקלו".

הרב ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל אמר בזה"ל:

"נניח שאלפים שנה לא ירד גשם ולפתע נראה ענן קל בשמים וכי לא יזדעזעו כולם ויאמרו במתח רב: ואולי למרות הכל? וכי אין אותה הצהרה והמנדט שבעקבותיה לפחות ענן קל כזה?".

מסר לי ידידי הגר"ו לייטר ז"ל רב דפיטסבורג, תלמידו של הגר"מ אריק זצ"ל, שבזמן המלחמה הראשונה היו בוויינן הרבה יהודים פליטים וביניהם גדולי ישראל: הגר"י ענגל זצ"ל, הגר"מ אריק זצ"ל, הגר"מ שטיינבערג רב בבראדי זצ"ל ועוד. כשהגיע השמועה לוויינן שפרסמה אנגליה את הצהרת בלפור על א"י, עשה הדבר רושם רב על היהודים. פעם קיבלו ראשי הקהילה מכתב מהממשלה, שיקראו אספה מגדולי הרבנים והמנהיגים בעיר והממשלה תשלח בא כוחה להציע איזה דבר. כמובן שעשו כן ובין הנאספים היו שלשה גדולי ישראל הנ"ל. בא כח הממשלה דיבר לפני הקהל והסביר להם שהצהרת בלפור אין לה שום ערך וזהו רק צעד פוליטי לקבל את היהודים לצדם, ולכן הוא מציע שהיהודים צריכים להראות נאמנותם להמדינה שהמה חוסים בצלה, ולפרסם כרוז חתום בידי גדולי הרבנים שהמה מוחלים על הצהרת בלפור ואינם מעוניינים בה כלל וכו'. אחרי דבריו עזב את האספה ובקש שהנאספים ידונו בדבר. היו שם רבנים מחסידי מונקאטש, ואחדים מהם הביעו דעתם שיש לעשות רצון הממשלה, והסבירו שיטתם מכמה טעמים שצריכים לחתום על כרוז כזה.

בינתיים ראו ששלשת הרבנים הגאונים הנ"ל שישבו אחד, מדברים בחשאי זה עם זה. ואחרי שגמרו הנואמים, עמד הגר"י ענגל זצ"ל ממקומו ואמר שלש מלים בקול גדול: "היד החותמת תקצץ". ובזה נסגרה האספה ואף אחד לא העיז לומר מלה. וכן בעיתון האגודה "קול ישראל" גיליון י' מט"ז כסלו תרפ"ג, נדפס מאת המנהל הראשי של האגודה בפולניא בזה"ל:

"בוודאי הייתה 'הצהרת בלפור' רמז מאת ההשגחה העליונה לפקוד את ארצנו הקדושה".

ובתיקון עולם ממונקאטש דף פו מביא מכתב מיראים שיצאו בירושלים בתוקף נגד דברים הללו, ושכמה רבנים כינו את הצהרת בלפור "צרת בעל פעור" וכו'. אמנם ועד העיר האשכנזי בירושלים ובראשו הגאב"ד ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל הצהירו בעיתונות בשנת תרפ"ב שלא הי' ח"ו שום התנגדות מהם להצהרת בלפור.

ד. יבוא הטוב מכל מקום

מרן כ"ק אדמו"ר זצ"ל מגור במכתבו מא"י ז' אייר תרפ"א, כתב דברים הנוגעים להצהרת בלפור, באמצע המכתב, וז"ל:

"אמת כי הוחלט גם בוויינן לבל לגרום נזק להבטחת הזכויות שנתנו לנו בא"י, ואפילו ח"ו לאחר, כי יבוא הטוב מכל מקום".

עכ"ל.

מ"ש אמת כי הוחלט וכו' להבטחת הזכויות שנתנו לנו בא"י, היינו הצהרת בלפור. מהמשא ומתן שמביא בעניין זה עיתון "הדרך" יש לראות שהיה שם בוויינן דעות שונות, איך צריך להיות היחס של האגודה להצהרת בלפור שניתנה הממשלה לציונים. היו כאלה שאמרו כי החרדים צריכים לצאת בגלוי ולהתנגד לזה, שתהי' הממשלה רק בדיני הציונים. וי"א שצריכים להשתדל שידחו לזמן מה את הוצאת הדבר אל הפועל, ויש סברו שהאגודה צריכה להשתתף בבניין הארץ בתנאי שהציונים יוציאו את עניין החינוך החופשי משליטתה של הממשלה, למעשה מו"מ נמשך זמן רב. ועל זה מרמז בהמכתב הנ"ל שהוחלט לא להזיק לעצם ההצהרה, וחס ושלום אפילו לאחר. והטעם כי יבוא הטוב מכל מקום (וכמ"ש בגמ' מעילה י"ז ע"ב) יבוא הנס מכל מקום. על ידי בן תמליון).

בכל אופן, הוא גילה דעתו והשקפתו באופן חיובי. לא כאלה שחשבו שזה אסון וכפירה וכו'. וכן הייתה לו שיטה חיובית לאחר עשרים שנה של הצהרת בלפור בעניין "תוכנית פיל" לחלוקת א"י ולהקמת מדינת ישראל עצמאית, דנו בדבר בכנס' הגדולה השלישית בוויינן בשנת תרצ"ז וידוע הכרעתו המפורסמת של כ"ק אדמו"ר זצ"ל מגור שקרא את הפסוק ביואל "ואת ארצי חלקו". בדיוני מועצת גדולי התורה שם הובעו דעות מנוגדות, רבנים ורביים מאונגאריא וגם אי אלו מגרמני' שללו את הקמת המדינה, וביניהם אפילו בגבולות של הארץ כולה. ואילו הגאונים מפולין וגליצא ומליטא ומרומניא רובם ככולם חייבו את המדינה. וכדברים אלו כתב

גם כ"ק אדמו"ר ר' שמואל מסוכטשוב זצ"ל, אחרי הצהרת בלפור שיש בזה אות מן השמים לאתחלתא דגאולה.

הרב הכולל של בסרביה רבי יהודה לייב צירלסון, נשיא הכנס' הגדולה ה' מן המחייבים את הקמת המדינה ובתוך שאר הדברים אמר:

"כאשר כך היא ההשגחה העליונה המתגלמת ע"י פקודת הממשלה הבריטית הן מצד כי "פלגי מים לב מלך ביד ה'" (משלי כא), והן מצד כי בדרך כלל "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז).

וכ"כ הגרי"י מקוטנא זצ"ל בשו"ת "ישועות מלכו" יו"ד סי' סו, בשנת תרנ"א לאדמו"ר מהר"י מקאצק:

כי הקיבוץ [לא"י] הוא אתחלתא דגאולה כו' התשוקה הגדולה [לא"י] קרוב לוודאי שנתנוצץ בזה רוח הגאולה.

ואדמו"ר הגאון הקדוש מהו"ר ישראל זצ"ל מקאצק, בקונטרס "שלום ירושלים" דף מח כותב:

"ואפשר דאפילו על ריבוא אחד מישראל שיתקבץ שמה [בא"י] על פי רשות המושלים שנראה בעליל דהוי פקידה מן השמים כיון דעל ריבוא מיוחד עליהם אלקי צבאות יושב הכרובים".

גישה אחרת הייתה לו לאדמו"ר מוהר"י מטשרטקוב זצ"ל בשם אביו זצ"ל:

שמעתי פעמים רבות מאביו אבי מו"ר הקדוש זצ"ל כי לוא התיישבו בני ישראל כחצי מליון בארץ הקדושה כי אז קרבו הגאולה.

עכ"ל הקדוש (ראה ב"התקופה", קפז).

ה. השבועה הייתה רק לזמן של אלף שנים מחורבן ביהמ"ק

בהקדמת "עץ חיים" לרבינו חיים וויטאל, זצ"ל:

אמר עוד במדרש הנ"ל ובג"ד השבעתי אתכם בנות ירושלים וכו' פירוש הדברים כי הנה הייתה השבועה הגדולה לאלקים שלא יעוררו את הגאולה עד שאותה האהבה תהי' בחפץ ורצון טוב כמ"ש עד שתחפץ וכו' וכבר אמרו חז"ל כי זמן השבועה היא אלף שנים כמ"ש ז"ל בברייתא דר' ישמעאל בפרקי היכלות, כן בזוהר וירא דף קיז, דאיהו יומא חד גלותא דכנסת ישראל.

ויש להעיר מהמבואר במדרש איכה פ"א אות מ:

אשר הוגה ה' ביום חרון אפו א"ר אחא יום אחד היה חרון אפו של הקב"ה, (חפץ לצערם רק יום אחד שהוא אלף שנה כדי שיעשו תשובה) אילו עשו ישראל תשובה פשרו (אם שבו מיד השיב ה' חרון אפו מהם).

וכ"ה בזוהר שמות יז:

א"ר יצחק אלף שנים שנין הוא שלטנותא דכל אומין כחדא עלייהו דישאל כו' חדא דכתיב נתנני שוממה כל היום דוה, יומא חד לחוד ולא יתיר.

ו. עניין השבועות - דבר האגדה

גם עניין השבועות בכלל אינו דבר של הלכה. ב"אבני נזר" (סימן תנ"ד) זצ"ל:

"אך יש עוד מקום עיון בעיקר ישיבת א"י בזה"ז, וקשה מאד לעמוד על הברור כי תלוי בדברי אגדה העלימו הדברים כי באגדה גנוזים רוב הסודות כמ"ש האר"י ז"ל. ע"כ לא רצו לגלות הדברים וגם אגדה זו מוקשה מאד. ומד' אשאל עזר לעמוד על אגדה זו כדי לעמוד על ההלכה התלוי' בה",

עכ"ל.

ומבואר שחלק גדול מעניין זה של השבועות הוא עניין אגדה שהוא מוקשה מאד, וקשה לעמוד על ההלכה התלוי' בה. וכע"ז כ' הפנ"י (כתובות קי"ב ע"א) על הסתירה, שיש בגמ' שלא יעלו בחומה, ואילו ביומא ט' ע"ב אמרו אם עלייתם בחומה? ותיריך: ויש לומר שאגדות חלוקות הן, ע"כ. ומבואר שתפס עיקר דבר של השבועות לדבר שיסודו באגדה וממילא אין קושיא על הסתירה, ואע"פ שבגמ' (כתובות קי"ב) למדו מזה להלכה, זהו רק גילוי מילתא, שהרי לא אמר רב יהודה שאסור לעלות מבבל מטעם שבועה, וראיה ברורה להנ"ל מזה שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש וטור וש"ע לא הביאו עניין זה של השבועות להלכה, וכן אפילו הראשונים המפרשים על כתובות: הרמב"ן, הריטב"א והמאירי בסוף כתובות לא דברו כלל מההלכה של אלו השבועות, נראה שהמה סוברים שזה עניין של אגדה גרידא.

ואלה הסוברים שהעניין של השבועות הוא נוגע להלכה נדחקו מאד לבאר למה הרמב"ם לא הביא זאת במשנה תורה? אמנם מדברי הרמב"ם באגרת תימן שלו יש להבין למה לא הביא עניין השבועה להלכה, זצ"ל הרמב"ם שם בפרק ד':

"ואלה הדברים שקדמה הבטחתם על ידי הנביאים שהודיעונו כמו שאמרתי לכם: שבקרב לימות המשיח האמיתי, ירבו הטוענים והחושבים שכל אחד מהם הוא משיח ולא תעמוד טענתם ולא תתאמת, ויאבדו הם ויאבדו עימם רבים. ולפי

שידע שלמה עליו השלום, ברוח הקדש שבאומה הזאת בארך זמן גלותה תפצר להתנועע בלא עתה הראויה, ויאבדו בשביל זה ויבאו עליהם צרות, הזהירם מלעשות זה והשביע האומה על דרך משל ואמר (שיר השירים ב, ז): השבעתי אתכם, בנות ירושלים, בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ".

ע"כ הרי מפורש כמ"ש הפנ"י וה"אבני נזר" שזה ענין אגדה ועצה טובה קמ"ל.

והמאירי בכתובות כותב:

וכשם שאסור לצאת מא"י לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות (לא לארץ ישראל), שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל, וכמו שאמרו כל הדר בבבל כאילו דר בארץ ישראל.

ע"כ. ולא הביא כלל טעמו של ר"י מקרא ושמה יהי', או מצד שבועה, אלא טעם הנ"ל, וכן מזה שתרגום יב"ע הקדום וכן במדרשים הביאו דרשות אחרות לגמרי. ואם הי' הענין של השבועות דבר הנוגע להלכה, איך זה השמיטו עיקרי הדברים והביאו דרשות אחרות. וכן הרבה מהמפרשים ואפילו רש"י בשהש"ר על אתר לא הזכיר כלל ענין השבועות אלא בוודאי סברו שכל עיקר הדבר לא נוגע להלכה.

וראיתי להביא כאן מ"ש התרגומים והמפרשים לבאר אלה הפסוקים. בתרגום יונתן בן עוזיאל שה"ש (ב, ז; ג, ה) דורש קרא השבעתי, שמשו רבינו השביע לעם ישראל בה' צבאות ובתקפי ארעא דישראל, שלא יכנסו לארץ ישראל עד שיעברו ארבעים שנה ולא כמו שעשו בני אפרים שיצאו ממצרים קודם הזמן ונהרגו.

וכן מפרש האע"ז שם. ובתיוב"ע (שם ה, ח):

השבעתי, שעם ישראל השביע להנביאים בגזירת מימרא דה' כשיתגלה לכן שכינתא תמסרו לה שחולת אהבה אני, ושם (ח, ד) השבעתי וגו', ביוב"ע, מלך המשיח משביע לעם ישראל שלא להתגרות בהאומות לצאת מן הגלות, ולא למרוד במלכות גוג ומגוג רק לחכות עד שיזכור לכם השי"ת ויפרוק אתכם.

והפ"י בתקפי ארעא דישראל כמ"ש הריב"ש מובא בפ"י תורת חסד, במקראות קהלת משה, השביען באילי הארץ כענין וישבע בחי עולם.

ורש"י (שם ב, ז) מפרש:

השבעתי אתכם, אתם האומות, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה שביני לדודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם.

ושם (ה, ח):

השבעתי האומות אנשי נבוכדנצר.

ושם (ג, ה):

השבעתי אתכם הבבליים בהיותי גולה ביניכם

וכן שם (ח, ז) באותו סגנון. וזה פלא שכל הד' שבועות שבפסוק מפרש רש"י שישראל השביעו את האומות. ולא הביא כלל כל הדרשות שבגמ' ומדרשים, ואם הי' בזה איזה דבר שנוגע גם להלכה, בלי ספק שרש"י הי' מביאם. ומוכרח מזה כנ"ל. ורק ה"אבן עזרא" ח, ז מביא:

אמר שלמה ברוה"ק השבעתי אתכם שלא תתעוררו עד שיגיע הקץ.

וזה כמו שכתב הרמב"ם באגרת תימן הנ"ל.

ויש להביא רא"י לדברי ה"אבני נזר" שאין כאן הלכה לענין השבועות, מדברי המהר"ל בספרו "נצח ישראל" סי' כד בו מבואר שיש לו פי' חדש בענין זה של השבועות. וז"ל (שם):

"שהשי"ת גזר דבר זה על ישראל שיהא בגלות כו' לכך גזר שלא ימרדו באומות לצאת מתחת רשותם, וכנגד שאני משעבדם גזר שלא יהיו האומות משעבדם יותר מדאי וכו', וכנגד שאני מפזרן גזר עליהן שלא יעלו בחומה שזהו קבוצ גליות והוא ביטול הפיזור".

לא הזכיר כלל הלשון "שבועה" רק גזירה. וכעת נתגלה הכת"י שלו פירוש האגדות על מס' כתובות, ושם מפורש הדבר להדיא, וז"ל:

"ומפני זה היו ג' שבועות כלומר ג' גזרות וכו', גזר עליהם שלא ישנו ישראל בקץ, כי יהי' הדבר עומד כאשר גזר השי"ת בין בגלות בין בקץ".

ז. הגר"א: השבועה הייתה רק לעלות לבנות בית המקדש

הגר"א בפירושו לשיר השירים כותב שהשבועה בגמ' כתובות, הכוונה לא לעלי' סתם אלא לבנין ביהמ"ק. וכ"כ בס' "מעייני הישועה" דף טו, מה שקיבל מאביו המנוח שקיבל מהגאון החסיד גדול מרבן שמו רבינו הקדוש אליהו מווילנא צ"ל וז"ל:

ודע שאין אנחנו רשאים להתקבץ ולבוא לירושלים לבנות הבית בלי רשות

וזה מתאים לדברי הגר"א בפ"י לשה"ש.

ח. שנים שנשבעו זה לזה ועבר אחד על שבועתו, מותר גם לשני לעבור

בשנ"ע יו"ד הל' שבועות סי' רלו ס"ק ו':

שנים שנשבעו לעשות דבר אחד מהם על השבועה השני פטור ואין צריך התרה.
עו' סט"ז וש"ך ונה"כ ונו"כ. בספרי "התקופה" דף תקע הבאתי מ"ש לי חכם אחד מירושלים
ז"ל:

הנני להעתיק לו לשון קדשו של הגאון הקדוש רבן של ישראל ועמוד התשובה מרן ר' הלל קולומייער זצוק"ל זי"ע בעניין ביטול שלש שבועות שאין שייך בזמן הזה. הדברים מובאים בספר "רב שלום" על התורה ומועדי השנה שחיבר הגאון הצדיק רבי שלום אדלר זצוק"ל אבד"ק סערעדנא, שהיה בן אחותו של מרן ר' הלל זי"ע, נדפס במונקטש בשנת תרס"ב (לקוטי תהלים עמוד ק"מ): "וידוע שג' שבועות השביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו במלכות ח"ו, שלא ידחקו את הקץ וכו', ואיתא ג"כ שאז בשעה ההיא השביע הקב"ה את שרי האומות שלא ישעבדו את ישראל בפרך חס וחלילה, ושיתנו מקום לישראל להסתופף בצילם. ושמעתי מדודי הגאון הקדוש מקאלאמעא (בעהמ"ח ספרי משכיל) להיות כי הדין בשנ"ע יו"ד שנים שנשבעו זה לזה ועבר אחד על שבועתו, מותר גם להשני לעבור על שבועתו, ואם המלך והממשלה עוברים על השבועה ורודפים את ישראל ומשעבדים עמהם אז מותר לישראל ג"כ לעבור על שבועתם", עכ"ל. וכעת נחזי אן אשר לאחר השואה הנוראה שדם ישראל נשפך כמים וכל האומות עמדו על הדם ושתקו ומנעו מאחב"י לברוח ולמצוא מקלט במדינותיהם ללא יוצא מן הכלל ובפרט בא"י שסגרו השערים ואף טיבעו אניות עם מאות מישראל הי"ד שרצו למצוא מנוחה בא"י, אם כן ברור כשמש לכל מי שרוצה להודות על האמת, שאין כל מקום לכל השבועות והותרו לגמרי. וכמ"ש בתיקוני זוהר (קמג א, הנהוג לאמרו קודם כל נדרי): קם ר' שמעון וכו' ואם נדר או נשבע וכו' הא תלת בני נשא יכלין למיפטר לה וכו' ויראנו נפלאות בביאת מלך המשיח ובבניין המקדש על ידו כפסקו של הרמב"ם ז"ל בסוף הל' מליכים: והייתה לה' המלוכה במהרה בידך.

עכ"ל.

וכ"כ בס' מעשי ידי יוצר על הגדה מהגאון מהרש"ק מבראדי ז"ל:

"זעקה יותר מדאי אסור לדעת רש"י ז"ל (מחמת השבועה) אלא כיון שהמצריים עברו על שבועתם הותר גם להם לזעוק להשי"ת כמו שנים שנשבעו זה לזה".

ובסגנון זה כתבו הרבה מחברים.

וכן כתב לי ידידי המנוח אדמו"ר הגה"צ מאוזעראב הרב משה יחיאל הלוי אפשטיין זצ"ל, אחרי שקבל ספר "התקופה הגדולה" מהדורא ראשונה ועבר עליו, אודות מ"ש הטעמים שאין חשש היום מעניין ג' שבועות, יש להוסיף עליהם מהמבואר בשלחן ערוך יו"ד סי' רל"ו לעניין שנשבעו זה לזה וכו' הנ"ל, ובנקה"כ שם הביא מהגהת מרדכי שהביא מגמ' סוטה י, לפי שעברו פלישתים על השבועה תחלה. ורבינו ירוחם מביא ראי' מהמבואר בב"ר פע"ד לעניין שבועת יעקב ולבן שצאצאי לבן עברו תחלה, ראה תנחומא דברים ג (ועי' תו"ש בראשית פל"א אות קכ). ובשמו"ר פ"ל אות יב הביאו מקרא זכרי' א, טו. אני קצפתי (על עמי) מעט והמה עזרו לרעה. וזה מקור להראב"ד סוף פ"ו מהל' תשובה.

ט. לסיכום הדברים

מבואר מכל הנ"ל ששה פירושים בגמ' כתובות לעניין השבועה:
[א] פסק הלכה של בעל ה"אבני נזר" ובעל "אור שמח", שאם יש רשות לעלות לא"י אזי בטל האיסור של השבועה, ובייחוד אחרי הצהרת בלפור.

[ב] בעל ה"אבני נזר" מבאר שבזמן שנותנין רשות, זה הוה בגדר פקידה, כלומר סוף קץ הגלות ובטלה השבועה. - הגה"ק מאוסטראווע סבור שהצהרת בלפור באה אחרי שא"י יצאה מרשות ישמעאל לרשות אדום, וזהו זמן פקידה.

[ג] כל העניין של השבועות אינו הלכה למעשה כמ"ש ה"אבני נזר" וכן מבואר בפנ"י, ראי' מאגרת תימן להרמב"ם, ומטעם זה לא הביא הרמב"ם במשנה תורה דבר זה להלכה, וראי' מדברי המהר"ל שמפרש שבועה - גזירה.

[ד] הגר"א מפרש שהשבועה באה לאסור עלי' רק לשם בנין בהמ"ק ולא עלי' סתם.

[ה] ר' חיים ויטאל כותב בשם חז"ל שהאיסור של השבועה הוא רק עד סוף אלף החמישי. וממילא שאחרי זמן זה אין שום איסור.

[ו] כמה גדולים כתבו מהדין המבואר בשנ"ע יו"ד רלו, מכיוון שהאומות בטלו השבועה שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי, נתבטלה השבועה שלא יעלו בחומה.

מכל הטעמים הנ"ל, מבואר, שביאת ישראל לארץ ישראל בזמנינו אנו אין בה שום דנדוד של חשש איסור, אלא להיפך מצוה של ישוב ארץ ישראל ועת פקידה באתחלתא דגאולה. ולפי מה שנתבאר לעיל יש מקום לומר שהמלחמה שאנו עומדים בה, היא מלחמת גוג ומגוג וכהשיטות בגמ' ומדרשים שהיא תבוא בתקופת משיח בן יוסף, קודם תקופת משיח בן דוד.

ואם אמרו שני גדולי ישראל הגר"א והמגיד מקוזניץ זצ"ל שאפשר לומר שמלחמת גוג ומגוג בכלל לא תתקיים, א"כ בוודאי שיש מקום לומר על המלחמה שהייתה לנו שהיא היא מלחמת גוג ומגוג שיש לה הרבה מסימניה אע"פ שהיא בצורה אחרת ממה שכתוב על מלחמת גוג ומגוג, וכמ"ש הרמב"ם שבכל אלה הדברים אין אדם יודע איך שיהיו עד שיהיו. ולפי פשטות הקרא וכמ"ש חז"ל שמשיח בן יוסף ייהרג במלחמה זו. ולפמ"ש במדרש הרבה ימותו במלחמה זו, ולפמ"ש מ"קול התור" בשם הגר"א "משיח ב"י השרוי בכל בית ישראל בכלל בסוד "שארית יוסף" כ' כל הזוכה לפי מעשיו וזכות אבות לעשות באותן הפעולות שהן בכוונותיו של מב"י הרי הוא ניצוץ משורש נשמת דמשיח ב"י". א"כ אלפי החיילים אשר מסרו נפשם בפועל למען הגן על עם ישראל וארצו אפשר לומר שהם נכללים במדריגה זו. ועליהם י"ל הבחינה שמב"י נהרג. ונשמות אלו נתעלו למדרגה גדולה וקדושה.

ועל פי הנ"ל יש להבין מה שאמר הנביא (זכריה יג, יא-יב):

"ביום ההוא יגדל המספד בירושלים וכו' וספדה הארץ משפחות משפחות לבד",

ביום ההוא - זו מלחמת גוג ומגוג. וההספד - על מיתת משיח בן יוסף. הנה כל אלה האלפים אשר נפלו במלחמת יום הכיפורים למען הצלת עם ישראל באה"ק שכאמור יש להם ניצוץ ממשיח בן יוסף, הלא הספדם היה ממש ככתוב בנביא "משפחות משפחות לבד", העם בכללו בשעתו לא נפל על יקיריהם כנא' שם:

"וספדו עליו כמספד על יחיד"

ומפרש רש"י כאדם המספד על בן יחיד שהיה לו ומת, ונבואה זו נתקיימה לעינינו. והבה נקוה לרחמי שמים שזו הייתה המלחמה האחרונה עם הערבים ונזכה בקרוב לשלום של בר קיימא, ולביאת משיח צדקנו בן-דוד, בב"א.